

《翻 訳》

ポルトガル人宣教師が見た 16 世紀東南アフリカの自然と野生

——ジョアン・ドス・サントス著『エチオピア・オリエンタール』より——

Uns Episódios Relativos a Alguns Animais Selvagens no Sudeste Africano
Quinhentista Registrados na *Etiópia Oriental* da Autoria de Frei Dominicano João dos Santos.

日埜 博司

キーワード

ジョアン・ドス・サントス、『エチオピア・オリエンタール』、アフリカゾウ

ポルトガル人ドミニコ会士ジョアン・ドス・サントス(Frei João dos Santos, O.P.)が執筆し 1609 年にエーヴォラで刊行された『エチオピア・オリエンタール』(*Ethiopia Oriental*)という大著がある。サントスは 16 世紀末から 17 世紀初めにかけて永年にわたり、東南アフリカの各地と、ゴアを中心とするエスタード・ダ・インディア(東洋におけるポルトガル勢力圏)でカトリックの布教に従事した。『エチオピア・オリエンタール』には主として、16 紀東アフリカ——ソファアラ、マナモターパ(モノモターパ)、モサンビーク、アベシーン(エチオピア)、メルンデなど——の歴史、人文、地理、民俗、自然、動物、植物、鉱物、等々に関するサントスの該博な知見が遺憾なく披瀝されている。

現在の南アフリカ共和国やケニア、タンザニア、ジンバブエなど、東南アフリカの諸国には、サバンナにも沿海部にも、貴重な野生の宝庫が残されている。ただし私はその実態を、ハイヴィジョン映像のほか中村征夫や岩合光昭といった名だたる自然写真家の作品集を通してしか知らない。雌ライオンが狩った獲物を集団の力で奪取するハイエナ(ただしそのハイエナも、普段は雌に食わせてもらっている雄ライオンが登場すると一散に逃げ散った)、河辺に身を潜めてヌーなど大型の哺乳動物を河水へ引きずり込み窒息させて餌食とするナイルワニ、水底から一気に上昇し空中にまでジャンプしてミナミオットセイを捕食するホオジロザメ……。2007 年に放映された NHK 番組『プラネットアース』では、彼らの生態が精細で迫力あるハイスピード映像で捉えられていた。野生の営みは、たかだか 4 世紀やそこらで劇的な変化を遂げるわけではあるまい。が、そうした捕食者たちの生態が、今からちょうど 400 年前に公刊されたポルトガル語の文字資料にヴィヴィッドに描写されているとしたら、それはやはり感動的かつエキサイティングと言うほかはない。

このような水陸の捕食者に関しサントスが行なってみせた迫真の描写は稿を改めて紹介することにし、今回は、アフリカゾウと東南アフリカ先住民——カフル人——との関わりを描写した数章を選びこれを和訳してみる。

カフル人によって害獣と見なされたアフリカゾウ。象牙を抜かれた後その肉は当然のように彼らの食用に供された。サントスの文章は全般に平明であり、私自身途方もない誤読はおおむね犯し

ていないと思うけれど、ゾウ肉の様態に関する限り、その記述からどうも明晰なイメージが伝わってこない(彼自身アフリカゾウ解体の現場に立ち会っていたのだが)。ゾウの肉など実地に見た経験もむろん私にはない。語学的な辻褄が合っているだけでは拙いので、多摩動物公園動物相談室に電話をかけ、サントスの記事の概要を伝えて教えを乞うたけれど、先方も電話口で首を傾げるばかりであった(ようだ)。疑問の残る箇所についてはさらにあちこち尋ね廻ってより適切な和訳を得ることにしたい。

翻訳は下記の校訂本(CNCDP 版)をテキストとして行なう。

Fr. João dos Santos, *Etiópia Oriental e Vária História de Cousas Notáveis do Oriente*, Introdução de Manuel Lobato, Notas de Manuel Lobato & Eduardo Medeiros, Fixação do texto por Maria do Carmo Guerreiro Vieira (coord.), Célia Nunes Carvalho & Maria Amélia Rodrigues Coelho, Lisboa, Comissão Nacional para as Comemorações dos Descobrimientos Portugueses, 1999, 759ps.

当初は CNCDP 版に附された有益な脚注もすべて日本語へ直そうかと考えたが、この作業には動物学からの専門的助言と指導とが必須であることに鑑み、今回は本文のみを訳すにとどめる。その際 CNCDP 版が設けたパラグラフに忠実に従う。そのパラグラフごとにまずポルトガル語原文を、引き続き訳文を、それぞれ掲げる。

翻訳

CAPÍTULO XIII (PRIMEIRA PARTE, LIVRO TERCEIRO)

Dos elefantes desta Cafraria, e de como os cafres os matam.

第 13 章(第 1 部第 3 卷) 当カフラーアのゾウについて、また、カフル人はこれをどのようにして殺すか

Em toda esta Cafraria se criam muitos elefantes mui grandes, e bravos, os quais são mui daninhos nas sementeiras do milho, e arroz, o qual comem, e pisam, de que os cafres recebem muita perda. Além disso fazem grande dano nos palmares, derrubando-lhes as palmeiras, pera lhes comerem os palmitos. Os cafres lhes armam de muitas maneiras. A principal, e mais ordinária, e menos perigosa pera os caçadores, é fazendo-lhes covas polos matos, muito compridas, fundas, e largas, cobertas de rama, e de erva com terra por cima, de modo que se não enxergue a cova onde, se os elefantes caem, não se podem mais tirar, e ali os matam sem trabalho.

カフラーアにはその全域に、たいそう大きくしかも^{どうもう}獐猛なゾウが多数生息する。ゾウたちは、トウモロコシやコメの種子を蒔く場所における大変な害獣である。彼らはそうしたものを食べ踏みつけて、ためにカフル人は大きな損失を蒙る。ゾウたちはさらにヤシ畑にも甚大な損害を及ぼす。そこでヤシの実をふるい落とし、実の中で一番おいしいところ——パルミット——を食べてしまうのだ。カフル人はこうしたゾウを退治するため、幾つものやり方で仕掛けをこしらえる。最も主要かつ日常的で、しかも狩人にとって危険の小さなやり方は森一帯に穴を幾つか掘る、というものだ。この穴

はたいそう長く深く、しかも幅広い。枝葉や草でこれを隠し、上からは土をかぶせておく。一見したところ穴とは判らぬようにしておくのだ。ゾウは穴に落ちればここから抜け出すことはできず、カフル人はそこでゾウを殺す。

Outro modo têm de caçar os elefantes, e é quando estão dormindo, o que é fácil de saber, porque o elefante quando dorme rressona, e ronca tão grandemente que o ouvem de muito longe, e tem o sono tão carregado que se chegam os cafres caçadores a ele muito manso, sem serem sentidos, e metem-lhe polas virilhas ãa azagaia, cujo ferro é de meio palmo de largo, ao modo de choupa, e de comprido dous palmos, saída na ponta mui aguda, e cortadora, feita somente pera esta caça dos elefantes. E depois de lha pregarem, fogem mui ligeiramente, e embrenham-se polos matos, até que se vão pera suas casas. O elefante ferido acorda logo com a dor da ferida, e levantando-se com grande fúria, acaba de meter a azagaia polas tripas, carregando sobre ela quando se levanta, e logo começa de se vaziar em sangue. E desta maneira vai fugindo, e bramindo polos matos, até que se lhe esgota o sangue todo, e morre. No dia seguinte tornam os caçadores ao lugar onde o feriram, e o vão seguindo polo rasto do sangue, até que dão nele, ou morto de todo, ou já tão desmaiado, e desfalecido que se não pode bulir, e ali o acabam de matar. Este modo de caçar é mais perigoso aos caçadores, porque algũas vezes acham os elefantes pouco feridos, e são mortos por eles. Esta caçada fazem os cafres ordinariamente em noites de luar, assi pera que vejam os elefantes, e os vão seguindo, e vigiando, até que se deitem a dormir, como é seu costume, como também pera verem o modo que hão-de ter em chegar a eles pera os ferir.

彼らにはもうひとつ別にゾウを狩る方法がある。それはすなわち、ゾウが眠っているすきに狩る、というものだ。ゾウが眠っているかどうか、知るのは容易である。なぜなら、ゾウは眠るとき寝息を立てるからだ。つまり大きな鼻いびきをかくのであるが、その音は遠くからも聞こえる。彼らの眠りはたいそう深いので、カフル人の狩人は気づかれることなく、そろそろとゾウへ近づくことができる。そしてゾウの股のつけ根にアザガイア〔アフリカ先住民の使う槍〕を一本ぶち込む。その切っ先は幅半パルモ〔パルモは掌てのひらをいっぱい広げたいえ親指の先端から小指の先端までで測るおおよその長さ。約 22 センチメートル。掌尺〕、チョウパ槍のようであり、長さ 2 パルモだ。はなはだ鋭利な先端を有し、切れ味鋭く、ただこのゾウ狩りという目的のために作られている。ゾウの体にアザガイアをぶち込んだ後、彼らは一散に逃げる。そして森の中に姿を隠し、やがて家たどに辿り着く。傷つけられたゾウはその痛みのため、たちまち目を覚ます。怒り狂って立ち上がりはするものの、これが、アザガイアを臍物により深く食い込ませる、という結果を招く。立ち上がる時、食い込んだアザガイアにみずからの重み加わるのだ。たちまち全身から血が抜けはじめる。このようになりながら、手負いのゾウは暴れ廻り、咆哮ほうこうしつつ森をさまよう。やがて失血状態に陥り、死に至る。翌日、狩人はみずからゾウを傷つけた場所へ戻る。そして血痕を追跡、やがてゾウにゆき当たる。そのときのゾウの様態だが、完全に息絶えているか、さもなくば、失神し仮死状態に陥ってまったく動けなくなっているか、である。狩人はそこでゾウにとどめを刺す。この狩りのやり方は、狩人にとってより危険が大きい。なぜなら、ゾウの負った傷がはなはだ浅く、狩人のほうがゾウに殺される、ということがままあるからだ。このようなゾウ狩りであるが、月光の明るく輝く夜に行なうのが通例だ。月光の明るく輝く夜、というのは、ひと

つに、彼らの習いに^{のつと}則り、ゾウを観察しその跡を追い、監視を緩めぬままゾウの寝込みを待つためであり、いまひとつに、ゾウを傷つけるべくこれに接近するに際し、いかなる方法をとるべきか、探りを入れるためだ。

Tanto que os caçadores têm morto algum elefante, vão chamar toda sua família, parentes, e amigos, e vêm-se todos ao lugar onde o elefante jaz morto, e ali o comem assado, e cozido, sem fazerem outra cousa em todo este tempo. E posto que o elefante morto logo aos três dias cheira tão mal que não há podê-lo sofrer, nem por isso deixam de o comer, até que não fica dele cousa alguma, como cães encarniçados em corpo morto.

ゾウを仕留めた狩人はただちに、家族やら親戚やら友達やらを呼びにゆく。皆これに応え、ゾウが死んで横たわっているところへ集まってくる。そしてそこで仕留めたゾウを焼いたり煮たりして食らう。この間はずっとこれにかかりきりで、ほかのことは何もしない。殺されたゾウは、3 日ばかりでただならぬ悪臭を放ち、到底我慢もできぬほどであるが、だからといって食うことをやめるような彼らではない。やがてゾウには残っているところなど何もなくなる。彼らがこれを食うさまときたら、まさに死肉に食らいつくイヌ同然だ。

A causa principal por que os cafres armam aos elefantes, e os matam é pera lhes comerem a carne, e depois disso pera lhes venderem os dentes, que é o marfim, de que se fazem todas as peças, e brincos que da Índia vêm pera Portugal, e é a principal veniaga desta costa, da qual se levam cada ano pera a Índia mais de três mil arrobas. Porque, estando eu nesta fortaleza de Sofala, vi um ano ao Capitão, que então era dela Garcia de Melo, mandar ao Alferes-mor, Capitão de Moçambique seu cunhado, cem bares de marbfim, que tem cada um dezasseis arrobas, e por aqui se pode colegir todo o mais marfim que se tira desta costa, onde há grande trato dele, como é no rio de Lourenço Marques, no Cabo das Correntes, e rio de Inhanbane, nas ilhas d'Angoche, Rios de Cuama, na costa de Quirimba, e na de Melinde. Donde claramente se deixa ver o grande número de elefantes que há nesta Etiópia, e a multidão que deles se mata cada ano, pois de cada um se não tiram mais que dous dentes.

カフル人がゾウに^{わが}罠を仕掛けこれを殺す動機であるが、それは主としてその肉を食べることにあり、食べ終われば、その歯——すなわち象牙である——を売ることにある。象牙からはあらゆる品物やら玩具やらが作られ、これらがインディアからポルトガルへもたらされる。象牙こそこの沿海部の主たる商品であり、これが毎年インディアへ 3000 アローバ〔アローバは約 15 キログラムに相当する重量単位であるから、3000 アローバは 45 トンに達する〕もたらされる。だから以下のようなことが起こる。私が当ソファーラの要塞にいたある年、当時その要塞のカピタンであったガルシーア・デ・メーロが、モサンビークのアルフェレス・モール〔警備隊長〕にしてカピタン〔司令官〕、しかもみずからの義理のきょうだいにあたる男へ 100 バール〔サントスによると、バールは 16 アローバに相当する重量単位であるというから、100 バールは約 24 トンになる〕の象牙を送付した。私はそれを目撃したのだ。1 バールとは 16 アローバ。この一事から、当沿海部で採取される全象牙のおびただしさ、そしてその取引の盛大なさまが推して知られるのである。ロウレンソ・マルケスの河においてしかり、コレンテス岬やイニ

ヤンバネの河においてしかり、アンゴーチエ諸島においてしかり、クアマの諸河川においてしかり、キリンバとメリンデそれぞれの沿海においてしかり、である。一頭のゾウから採取される歯〔象牙〕はわずか 2 本。であるのにこれだけの象牙が取引の対象にされる。当エティオピアに生息するゾウの数がいかに多いか、また、毎年殺されるゾウがいかに夥^{おびただ}しい数か、はっきりと見てとれる。

Estes dous dentes são as presas da boca com que trabalham, e pelem. Estão metidos no queixo de baixo mais de um côvado, e saem-lhes fora da boca outro tanto, e mais; e alguns deles são muito grossos, e muito maiores do que tenho dito, particularmente os de elefante velho. Garcia de Melo, de quem agora falei, teve dous dentes na sua feitoria, ambos de um elefante, que pesavam um bar, que são dezasseis arrobas, oito cada dente. Estes vi eu, e outros muitos quasi tão grandes como estes.

これら 2 本の歯〔象牙〕は、それによって働き争うための牙^{きば}にほかならない。これらの歯〔象牙〕は下顎^{したあご}に 1 コヴアド以上食い込み、口の外にそれと同じくらい、あるいはそれ以上突き出ている。たいそう太いのもあり、しかも今述べた長さを優に超える。年老いたゾウのそれは特にそうだ。今しがた話題に出したガルシーア・デ・メーロであるが、彼はみずからの商館に歯〔象牙〕を 2 本置いていた。いずれも一頭のゾウから採ったものだ。2 本で重さは 1 バール。すなわち 16 アローバ〔約 240 キログラム〕。一本につき 8 アローバ〔約 120 キログラム〕である。これらは私がこの目で見た。これとほぼ同じくらい大きなのは、ざらにあるそうだ。

Todos os elefantes se deitam no chão, e dormem deitados, e roncam muito alto, como tenho dito, donde se vê bem claramente o engano que alguns tiveram em dizerem que os elefantes não se deitavam, e por isso dormiam encostados às árvores, e que pera os matarem lhas serravam polos matos onde andavam, deixando-as em pé meias serradas, pera que encostando-se os elefantes a elas pera dormir caíssem juntamente no chão com eles: e assi por serem mui pesados, e não se poderem levantar, os matavam. O que tudo é falso, porque inda que os elefantes sejam muito grandes, e pareçam carregados, contudo têm muita força pera se poderem menear, e andam, e correm muito, como lhes eu vi fazer muitas vezes.

いかなるゾウも地面に横になるし、横になって眠る。そして上述のとおり、大きな躰を立てる。であるから、次のように言う者が一部にいるけれど、その言い分は誤りであると、はっきり判る。彼らの言いようはこうだ。ゾウは横になれない。だから眠るときは、木に凭^{もた}れかかって眠る。ゾウを殺そうとするなら、彼らの歩き廻る森一帯の木々に鋸^{のこぎり}を入れる。つまり、木々に半ばまで鋸を入れ、これらが中途半端に立っておくようにする。そうしてゾウが眠ろうとして木に凭れかかったとき、ゾウもろとも木々が倒れてしまうようにする。かくして図体がたいそう重く、みずから起きあがることのできぬゾウを苦もなく殺すのだ、と。しかしこれはすべて嘘^{うそ}である。なるほどゾウは巨体であるし、動きも一見鈍重^{どんじゆう}そうである。しかしそれにもかかわらず、ゾウにはみずからの巨体をコントロールする力が充分あり、歩くも走るも自在である。そうであることは私が何度も目撃した。

Os elefantes de Ceilão são mais pequenos de corpo que todos os das outras partes, segundo

dizem. Mas são mais nobres, e mais reais que todos, e de maiores forças. Polo que todos lhes têm sujeição, e medo. Isto se tem experimentado em algũas partes da Índia, onde se ajuntaram uns, e outros. El-Rei de Camboja dizem que teve antigamente um elefante branco, outros que o Rei de Sião, sobre que houve grandes guerras com o de Pegu, pretendendo cada um que fosse seu, por ser ãa cousa nunca vista. Dizem os cafres que os elefantes vivem trezentos anos, e que não geram, nem parem senão de cem anos pera cima, porque até então são crianças, de cada parto parem um filho, o qual criam a duas tetas, que têm como vacas.

噂によると、セイラン〔セイロン。現スリランカ〕のゾウは、他のいかなる地方のゾウにも増して体つきは小さいそうである。しかし、いかなるゾウよりも上品であり気品があり、しかも力が強い。したがって彼らには、誰もが一目置き、畏怖の念を懐く。このことは、いろいろなゾウが集まってくるインディアの幾つかの地方で経験されてきたとおりだ。伝聞によると、カンボジャの王はかつて白いゾウを一頭、シアン〔シャム〕の王は別に数頭、それぞれ所有していたという。そしてこの白いゾウをめぐり、ペグーの王と彼らとのあいだに大きないさぎが勃発した。白いゾウを——こんな獣は前代未聞であるという理由で——己がものにしようと、それぞれがたくらんだのだ。カフル人の言うところによると、ゾウは300年生きるという。そして100歳を超すまでは子供にすぎず生殖も出産もせぬそうである。一度の出産で一頭の子を産み、その子を雌ウンにあるようなふたつの乳房で育てる。

CAPÍTULO XIV

De um caso que sucedeu em Mocambique na morte de um elefante, e do cacador que o matou.

第14章(第1部第3巻) あるゾウの死と、そのゾウを殺した狩人の死に際してモサンビークで起こった事件について

Estando eu ãa tarde com outros religiosos na terra firme de Moçambique, chamada Cabaceira, em um palmar do nosso convento, subitamente veio dar connosco um elefante bravo, e mui assanhado, dando grandes bramidos, do qual não pudéramos escapar com vida, se nos vira; mas quis Deus antes que chegasse nos metemos na ermida que ali temos, e ele foi passando sem nos ver. Daí a perto de meia hora veio da mesma parte um cafre gentio, chorando, e lamentando a morte de um seu irmão que lhe matara aquele elefante. E o caso foi que este morto era um cafre macua, grande caçador de elefante, o qual a noite atrás foi seguindo dous deles polo rasto, até que se deitaram a dormir dentro no mato espesso, como é seu costume; e depois de dormirem, e roncarem, chegou o caçador a um deles, e meteu-lhe com ambas as mãos ãa azagaia polas virilhas, e fugiu pera sua casa. O dia seguinte tornou com este seu irmão que o chorava em busca do elefante ao lugar onde o deixou ferido, e achando grande quantidade de sangue, foram ambos polo rasto dele dar com os elefantes junto de ãa ribeira que perto dali estava, onde viram estar o ferido à borda d'água, em pé sem se bulir, já mui desfalecido do muito sangue que se lhe tinha ido; e o outro estava dentro na ribeira, tomando água com a tromba, e borrifando o rasto do elefante ferido muito

amiúde, por que não desmaiasse de todo. Isto estiveram vendo os dous irmãos grande espaço de tempo, sem serem vistos, nem sentidos dos elefantes; mas enfadando-se o caçador de esperar tanto que o ferido morresse, se chegou mais perto dele, e deu-lhe um brado pera que se inquietasse, e virasse pera quem lhe bradava, porque entendia que tanto que se bulisse havia de cair logo no chão de fraqueza, e assi o acabaria de matar, como costumava fazer a outros. A cujas vozes acudiu o outro que não estava ferido, e antes que o negro caçador se lhe escondesse, foi dele visto, e morto. E neste mesmo tempo caiu no chão o elefante ferido, querendo-se bulir, e morreu juntamente com o caçador que o matou. Com cujas mortes ficou o elefante são mui assanhado, e veio fugindo, e bramindo polos palmares que perto estavam, como tenho dito.

モサンビークの大陸側、カバセイラというところにある、わが修道院のヤン畑で、ある午後、私が他の修道僧と一緒にいたときのことである。突然兇暴なゾウが一頭我らのほうへ向かってきた。ゾウははなはだ興奮し大きな咆哮^{ほうこう}の声を上げていた。もしもゾウが我らを視線に捉えていたならば、到底我らは逃げおおせず命を落としていたであろう。しかしデウスのお計らいにより、ゾウが我らに近づいてくる前に、我らがそこで所有している礼拝堂の内部へ逃げ込むことができた。ゾウは我らと視線を交わさぬまま、そこを通過していった。およそ半時間ばかり経った頃、同じ場所からひとりの異教徒のカフル人がやってきた。彼は号泣していた。きょうだいの死を悲しんでのことであった。彼のきょうだいは今しがた我らのそばを通過していったゾウのために殺されてしまったのだ。事のいきさつは次のとおりである。殺されたカフル人はマクア族に属するカフル人であって、ゾウ狩りの名手として名を馳せていた。昨晚のことだが、この狩人は3頭のゾウを発見、うち2頭を追跡していた。そうして彼らがゾウ狩りのときいつもそうしているように、ゾウが深い森の中で眠りに落ちるのを待った。ゾウが眠りに落ち^{いびき} 躰を立てはじめたのを確かめると、狩人は密やかに2頭のうちの1頭へ近づいた。そして両手を振り上げ、アザガイアをゾウの股に突き立てた。そのまま彼は家へ逃げ帰った。翌日になった。結局死んでしまうことになる狩人のカフル人は、きょうだいを連れてみずから傷つけたゾウが横たわっているはずの地点へ戻った。きょうだいとは、我らのもとへ泣きながらやってきたあの男だ。狩人はそこでおびただしい血液を確認、ふたりしてその血痕^{たど}を辿ってゆくと、ついに2頭のゾウが見つかった。そこは、狩人がゾウに傷をつけた地点からさほど遠くない小川の畔である。ふたりがそこで確認すると、手負いのゾウは身動きもせず小川の畔にいた。もう1頭は小川に入り、鼻で水を吸い上げ、傷ついたゾウの顔にたびたび水を振りかけやっていた。そうして、手負いのゾウが完全に失神してしまわぬよう気遣ってやっていたのだ。この様子をふたりのカフル人は長い間じっと見つめていた。ゾウに発見されることなく、その気配を察せられもしなかった。しかし、狩人のカフル人に辛抱の限界が来た。ゾウが死ぬのをもうこれ以上待っておれなくなった。彼はゾウにさらに接近した。そして一声叫び声を上げた。手負いのゾウをぎょっとさせ、叫び声を上げた人間のほうへその注意を向けさせるためだ。ゾウはちょっとでも身動きすると、たちまち弱って地に倒れ伏してしまうだろう。そうして倒れたところとどめを刺す。そういう目算^{じょうとう}が狩人にはあった。これはゾウを狩るときに用いる彼らの常套手段である。ところがである。狩人の声に気づいた無傷のほうは猛然、狩人へ突進してきた。黒人の狩人は身を隠すより前に、そのゾウによって発見され殺された。まさにこれと時を同じくして、手負いのゾウは地に倒れた。そこから身を動かそうとしたのが祟^{たたり}ったのだ。ゾウは、自分を殺した狩人とまさに時を同じくして死んだわけだ。仲間のゾウが

死んだことに元気なほうは怒り狂い、ヤシ畑を咆哮^{ほうこう}しつつ、あてどなく暴れ廻ったあげく、我らのそばを通りかかったのだ。そのことは先述のとおりである。

Vendo nós o caso que o cafre nos contou, fomos ver os dous mortos, elefante, e caçador, seguindo-nos mais de vinte cafres, e índios, e alguns mistiços que se ajuntaram daqueles palmares, e tanto que chegámos a eles, mandámos aos cafres que enterassem o caçador no mesmo mato onde estava morto. Depois disso começaram cortar no elefante pera levar cada um pera casa seu quinhão. E sobre esta repartição houve tantas brigas, e diferenças entre os cafres que, se nós ali não estivéramos, se houveram de matar. De modo que estivemos ali a requerimento dos mesmos cafres, como juizes, repartindo-lhes os lugares no corpo do elefante, onde cada um fosse cortando, e tirando a carne que quisesse, ficando pera o irmão do morto os dentes, e ùa perna inteira, e a tromba, que é a cousa que os caçadores mais estimam, porque com ela ganham muito, levando-a polas aldeias, e lugares dos cafres, e mostrando-a, como em Portugal fazem com pele do lobo, ou de raposa, e os cafres vendo-a lhes dão sempre algũa cousa, polo ódio que têm aos elefantes, por serem muito daninhos, e destruidores de suas searas.

きょうだいをゾウに殺されたカフル人の語るこの事件を聞いて、我らはふたつの死体を確認しにゆくことにした。ひとつはゾウの骸^{むくろ}であり、もうひとつは狩人の屍^{しかばね}だ。我らにはカフル人やインディオ、それにミステイソ[メスティーン]数人など総勢20人を超える連中がついてきた。ふたつの死体があるところに着くと、我らはさっそく彼らに対し、狩人が殺されたその森に彼の屍を埋葬するよう命じた。これが済むと、連中がそれぞれの分け前として家へ持ち帰るための肉をゾウから切り出す作業が始まった。このゾウ肉の分配をめぐり、カフル人の間で喧嘩やら言い合いやらが派手に演じられた。その場にもし我らがいなかったなら、分配をめぐり、彼らは殺し合いへと突き進んだに相違ない。だから我らは、いわば審判として、ほかならぬカフル人の要請に従い、その場に立ち会ったわけだ。そうして我らの手で、ゾウの体の部位をここはお前、そこは君というふうに分配した。そうして、彼らはおのおのに指定された部位を切り取り、欲しいと思う肉を持ち帰った。亡くなった狩人のきょうだいには、ゾウの歯[象牙]と一本の脚、さらには鼻がまるまる配分された。ゾウの鼻は狩人たちが何より重んずるものだ。というのは、この鼻を持っていれば、彼らに儲けが転がり込むこと疑いなしであるからだ。彼らはゾウの鼻をカフル人の村々なり在所なりへ持ち帰り、それを誇示する。ちょうどポルトガルで、オオカミもしくはキツネの毛皮を見せびらかすのと、よく似ている。ゾウの鼻を一目見たカフル人は、それを持参した者へいつもながしか祝儀を与える。このようなことを行なうのは、彼らがゾウに対して懐く大いなる嫌悪感のせいだ。カフル人はみずから耕す畑へ損害を与え、これを破壊する害獣としてゾウを怖れているのだ。

Este elefante jazia de barriga, e os cafres lhe fizeram no costado duas portinholas, tirando-lhe primeiro daqueles lugares dous pedaços de couro, como duas adargas, que tinham de grossura mais de um dedo. E depois lhe foram tirando a carne, e quebrando as costas com machados, até que lhe fizeram duas janelas mui grandes, por onde lhe tiraram as entranhas. As tripas ordinárias tinham mais de dous palmos de roda. O coração era muito maior que um grande bucho de boi, e assi

quando o abriram polo meio lancou de si quatro, ou cinco canadas de sangue. Os figados, e bofes eram tamanhos que se não pode crer sua grandeza. Depois que lhe tiraram as entranhas, entraram dous cafres dentro polas janelas, como quem entra em ãa casa, e lá por dentro, envoltos no sangue, e gordura, andavam com grande festa tirando-lhe as banhas, sevo, e infinita gordura, de que encheram muitas gamelas, e outros por fora cortavam a carne, de modo que estavam dez, ou doze cafres a cortar nele, e outros tantos se ocupavam em acarretar a carne pera suas casas. A carne destes elefantes toda é entressachada com gordura, ou sevo, do modo da carne de porco, porque tem ãa cama de fevara, e outra de gordura. E destas camas tem três de carne, e três de gordura entre a pele, e as costas, que virá toda junta a ser quasi meio palmo de carne.

死んだゾウは腹ばいに横たわっていた。カフル人はゾウの背に巨大な〈入り口〉をふたつこしらえた。まず、それらふたつの箇所から皮を取り去る。それはまるでふたつの楯^{たて}のようだ。皮の厚さときたら、1 デード[デードは指幅。おおよその寸法を測るために用いられた単位]を優に超える。続いて肉を切り出してゆく。そのやり方であるが、斧^{おの}で背を叩き割り、ついには背に巨大な〈窓〉をふたつこしらえる、というものだ。開けた巨大な〈窓〉から臓物を引きずり出す。通常の腸は、その周囲優に 2 パルモを超える。心臓は、雄ウシの大きな胃袋よりはるかに大きい。真ん中でそれを断ち割ると、4 ないし 5 カナーダ[カナーダは 1.66 リットルに相当する容量単位]の血液がわっと噴き出す。肝臓も脾臓^{ぞう}も、その大きさときたらちよつと信じがたいほどだ。臓物をことごとく引きずり出すと、例の〈窓〉からカフル人がふたり内へ入る。まるで本物の家へ入ってゆく風情だ。内に入り込むと、大量の血と脂肪とにまみれ、大いにお祭り騒ぎしつつ、そこから脂肪やラード、無尽蔵とすら思える獣脂を掻き出す。それやこれやで、大きな甕^{かめ}はすぐ満たされる。ゾウの〈外〉では、カフル人が肉の解体に余念がない。10 ないし 12 人が肉の切り出しにあたる一方、ほぼ同数が切り出した肉を家へ運ぶ。ゾウの肉であるが、これには全般に、脂肪もしくは獣脂が挟まり込んでいる。まさにブタの肉のようだ。つまり、筋肉の層と、脂肪の層とが別々である、と思えばよい。ゾウには皮膚と肋骨との間に、こうした筋肉^{すじにく}の層が 3 つ、脂肪の層がそれぞれ 3 つずつあり、その皮膚ときたら、肉と一体になる形で、その厚さはほぼ半パルモに達するであろう。

第 15 章(第 1 部第 3 卷) インディアのゾウについて、また彼らがしてみせた幾つかの注目すべきことどもについて

CAPÍTULO XV

Dos elefantes da Índia, e de algũas cousas notáveis que fizeram.

Alguns elefantes d’el-Rei andam na Ribeira da cidade de Goa ocupados no serviço dela, o qual fazem por mandado dos naires que os governam, a quem obedecem, e entendem tudo quanto lhes dizem, e mandam, como se fossem racionais.

ゴア市のリベイラには国王[ポルトガル国王フィリーペ 2 世。イスパニア国王としてはフェリーペ 3 世]が所有するゾウが数頭おり、彼らは市の仕事に忙しく立ち働いている。この仕事を彼らはナイレ[原綴り naire. サンスクリットの *nayaka* あるいはマラヤ語の *nāyar* に由来。インドのカスト制における軍事貴族階級]

たちの命令によって行なう。ナイレは彼らを統制し、彼らはナイレに服従している。ナイレが言いつけ命ずることを彼らはすべて理解する。その様子たるや、まるで理性の持ち主であるかのようにである。

De um elafante destes, que houve na Ribeira, se conta que tendo o naire rota a caldeira em que lhe fazia de comer, e dizendo-lhe que não tinha em que lho fazer, e mostrando-lhe a caldeira assi rota, lhe disse: *Hoje terás paciência, que não hás-de comer*. Polo que o elefante tomou a caldeira com a tromba, e foi-se ao ferreiro d'el-Rei, que trabalha na mesma Ribeira, e meteu-lhe a caldeira na mão. Vendo o ferreiro que a caldeira estava rota, entendeu que lha trazia pera a consertar, e assi o fez, e tornou-lha a dar consertada, esperando ele sempre por ela, sem se tirar da porta do ferreiro até que lha consertasse. E depois que lha entregassem, foi-se com ela ao rio que estava defronte, e meteu-a dentro, e levantando-a pera cima cheia d'água com a tromba, olhava por baixo, pera ver se se ia como dantes, e vendo que não, se foi com ela pera casa, e a deu ao seu naire, pera que lhe fizesse de comer.

リベイラにいたこうしたゾウの一頭について語り継がれていることがある。あるときのこと、ナイレはゾウへ餌^{えさ}を与えるための鍋がぼろぼろになっていることに気づいた。そこでゾウに語りかけた。餌をやりたいがね、きょうはだめだ。いい鍋がない、と言って、ぼろぼろになった鍋をゾウに見せ、言った。「きょうは我慢しなさい。この鍋で食べてはいけません」と。すると、ゾウは鍋を鼻で持ち上げ、リベイラで働く国王お付きの鍛冶屋のもとへ向かった。そして鍛冶屋の手にその鍋を握らせた。鍛冶屋は鍋がぼろぼろであると認めると、ああそうか、修理して欲しくて持ってきたのだな、と了解した。そしてその望みを叶えてやった。やがて鍛冶屋は修理を施した鍋をゾウへ戻した。鍋の修理が済むまで、ゾウは、鍛冶屋の戸口をかたときも離れず待ち続けた。鍋を受け取ると、ゾウはすぐ前の河べりへ出向いた。河水に鍋を浸し、水をいっぱい満たした鍋を鼻で持ち上げると、下のほうへ視線を投げ、鍋が以前のようにぼろぼろではないことを確かめた。そう納得すると、鍋をぶら下げて家へ戻り、さあこれでいいでしょう、餌をくださいと言わんばかりに、みずからのナイレへ鍋を差し出したのである。

Outro elefante houve nesta Ribeira chamado Perico, muito nomeado, e conhecido na Índia. Este era grande bêbado, e todas as vezes que passava por algũa casa onde estivesse ramo de vinho, se punha à porta, e metia dentro a tromba, e não se bulia dali até lhe não darem de beber. Os taverneiros, que já lhe sabiam esta manha, tanto que o viam à sua porta, lhe deitavam vinho na tromba, que ele aparava pera isso, e nela o recolhia, e bebia, fazendo muita festa, e depois disso fazia seu caminho. Algũas pessoas que lhe sabiam esta habilidade lhe davam dinheiro pera um quartilho, ou meia canada de vinho, o qual dinheiro ele tomava na tromba, e levava logo à taverna, e dando-o ao taverneiro, aparava a tromba pera lhe medirem nela o vinho; e se lho não dava muito bem medido, que transbordasse por fora da medida, não o queria tomar.

リベイラにはペリーコと名乗る別のゾウがいた。インディアではしばしば話題に上る有名なゾウだ。このペリーコであるが、なんと大変な酒呑みなのである。店の前に居酒屋の標識である枝〔月桂樹

の枝]があろうものなら、必ずその扉に取りつき、中に鼻を差し入れる。そして吞ませてもらうまでは、いっかそそこを立ち去ろうとせぬ。酒場の主人ならペリーコの性癖をとくと承知しているので、彼が戸口にやってきたら、鼻の中に酒を注ぎ込んでやる。慣れた様子でペリーコは酒をもらう。鼻に酒を収め、飲み干すと、大喜びのしぐさをしてみせ、その後やっとな歩き出す。ペリーコにこの能力があるのを知る人々は、4 分の 1 カナーダ、あるいは半カナーダ分の酒代としてペリーコにかねを与える。そのかねをペリーコは鼻で携え、ただちに居酒屋へ出向く。居酒屋のおやじへかねを渡すと、ペリーコは慣れた様子で鼻を差し出し、その中に酒を量り入れてもらう。おやじがきちんと量りもしない分量を与え、定量を超えた酒が溢れても、ペリーコはその分を決して受け取ろうとはしない。

Todos os elefantes têm certo tempo em que andam no cio, no qual ficam muito mais bravos, e furiosos do costumado. E até estes mansos, que andam em Goa, neste tempo ficam mui bravos, e não há pessoa a que não remetam, e tratem muito mal se a podem apanhar. Mas os naires, a quem somente têm obediência, os prendem com ãas cadeias de ferro polos pés em ãas árvores fora da cidade, onde estão presos todo o tempo do cio, e ali lhes dão de comer, e com estarem neste tempo mui furiosos, e bravos, nem isso basta pera deixarem de reconhecer a obediência que têm a seus naires, pera com os quais sempre estão mansos, e humildes.

発情期にある一定期間、どのゾウも普段以上に兇暴になり性格が荒くなる。ゴアにいて人に飼われているゾウさえ、発情期には、より気が荒くなる。手にかけてうる人がいれば、彼らは必ずこれに突っかかり手ひどい目に遭わせようとする。しかしゾウたちはナイレにだけは唯一服従している。ナイレは鉄製の鎖でもって町はずれの樹木にゾウの脚をつなぐ。ゾウは発情の期間ずっとこうして拘束され、餌を与えられる。この時期きわめて気が荒く兇暴になるゾウたちであるが、それにもかかわらず、ナイレに対して懐く忠実さを棄ててしまうことは決してない。ナイレに対して彼らは常におとなしく、かつ従順である。

Sucedeu um ano que este elefante Perico, dando-lhe esta paixão, foi fugindo pola cidade, bravo como um touro, e muita gente após ele correndo, e bradando que fugissem dele, e passando desta maneira pola porta de ãa taverna onde lhe costumavam dar de beber, achou ãa criança da mesma casa na rua, e conhecendo-a, teve-lhe tanto respeito que nenhum mal lhe fez, antes a tomou com a tromba mansamente, e a pôs sobre o telhado da casa, que era térrea, no que fez grande bem à criança, porque além de a não matar a livrou de a poder pisar a multidão de gente que após ele vinha correndo desatentadamente.

ある年、かのゾウ——ペリーコ——に次のようなことが起こった。何かのきっかけでペリーコが荒れ狂い、街中を暴れ廻った。その兇暴なさまはまるで闘牛同然であった。おびたしい人々がペリーコの後を追い、奴から逃げろと叫んでいた。ペリーコはこうしてある居酒屋の戸口にさしかかった。そこはペリーコがいつも酒を吞ませてもらっている店であった。ペリーコは道にその店の子がいるのを認めた。ペリーコはそれが確かに店の子だと認めると、これにただならぬ敬意を払い、少しの危害も加えようとはしなかった。それどころか鼻で優しく子を抱き上げ、その店——平屋であった——の屋根に子を置いてやったのだ。それはこの子にとって大いなる幸いであった。なぜなら、ペ

リーコはこの子を殺すどころか、ペリーコの後から無秩序に駆けてきた群集がこの子を踏み殺してしまうのを、すんでのところまで救ってやったからだ。

De outro elefante da Ribeira se conta que, andando um dia ajudando a lançar os navios da armada ao rio, lhe mandou o naire que pusesse a cabeça na popa de um navio, e que o lançasse ao rio, como costumam sempre fazer. Pôs o elefante a cabeça no navio, e fez força pera o lançar por duas vezes; mas não pôde, porque o navio era muito grande, e pesado. Polo que pelejou o naire com ele, chamando-lhe fraco, e mole, que sendo vassalo d'el-Rei de Portugal tão poderoso não prestava pera deitar um navio ao mar. O elefante tomou estas palavras em grande afronta, e em caso de honra. Polo que remeteu terceira vez ao navio, e pondo-lhe a cabeça, fez tanta força que o lançou ao mar, e juntamente arreventou, e caiu logo morto.

リベイラの別のゾウについて次のようなことが語られている。ある日、ゾウが船隊に加わる船々を河へ下ろす手伝いに立ち働いているとき、ナイレはそのゾウに命じていわく、^{とも}艦に頭をしっかりと押しつけろ、船を河へ押し出せ、お前らが常々やっているように、と。ゾウは船に頭を押しつけ、2 度ばかり、これを河へ押し出そうと力を込めた。が、どうしても押し出せない。というのは、船体がたいそう大きく、しかも重かったからだ。で、ナイレはこのゾウに喧嘩を吹っかけた。彼のことを弱虫だの軟弱な奴だのと呼ばわったのだ。さらに言った。お前は強大なるポルトガル王の家来であろうが。しかるに、船をたかが一艘海へ押し出すこともできぬとは。役立たずめが、と。さてゾウであるが、彼はナイレのこの言葉をこの上ない侮辱というか、名誉に関わる挑発と受け取った。ゾウは船に 3 度目の挑戦をしかけた。船体に頭を押しつけ、^{こんしん}渾身の力を込めると、ついに船を海へ押し出すことに成功した。と同時に、ゾウは精根尽き、その場に倒れ死んでしまった。

Um elefante novo do tamanho de um boi veio na nau S. Simão, em que eu vim da Índia pera Portugal no ano do Senhor de 1600, o qual mandava o Conde D. Francisco da Gama, Vice-Rei da Índia, pera el-Rei Filipe nosso senhor. Este elefante entendia quanto lhe dizia o naire que vinha com ele, não somente na língua em que os criam, mas também na língua portuguesa. Algũas vezes me sucedeu ir onde estava este elefante. O qual em me vendo, ensinado polo naire, me fazia muitas medidas com a mão pera trás, como nós fazemos com o pé, e grande inclinação com a cabeça, e me tomava a mão com a tromba, e a beijava. Algũas vezes que o naire deixava este elefante só, indo pola nau fazer o que era necessário, dava tão grandes bramidos, e urros que atroava toda a nau, e chorava lágrimas que lhe corriam dos olhos, como um minino podia fazer por sua mãe, ou ama. Bailava ao som que o naire lhe fazia com um ferro, movendo todos os quatro pés, e meneando o corpo, e coleando a cabeça, como que gostava do som que lhe faziam. Outra mudança fazia também, que era bater com ãa só mão no chão, a compasso, e pancada do som que lhe faziam, sem errar passo, com os mesmos meneios do corpo, e cabeça, e mostras de bailar.

大きさ雄ウシほどの若いゾウがナウ船サン・シマン号に乗せられた。実は私もこのナウ船に乗り、主の年 1600 年にインディアからポルトガルへ戻ったのだ。このゾウであるが、インディア副王のドン・フランシスコ・ダ・ガマ伯がわが君なるフィリーペ王へ遣わしたものだ。このゾウは、みずからに

付き添うナイレの言うことならそのすべてを理解する。育てられた言葉であろうとポルトガル語であろうと、それに変わりはない。私自身、このゾウがいるところへ何度か出向いたことがある。彼は、私を認めるや、ナイレから教えられたとおりに、まるで我らが脚でもってそうするように、片手〔前肢〕を後ろに引き、私に向かって、幾度もお辞儀を繰り返したばかりでなく、頭を深々と傾け、鼻でもって私の手を取り、私の手に〈接吻〉したのである。ときおりナイレが船内をめぐって用務をこなさねばならぬので、ゾウは独りぼっちにされる。すると彼はものすごい唸り声や吼え声を上げる。その声の凄まじさときたら、船全体も揺らぐほどであった。そして両眼から大粒の涙を零して泣きに泣く。幼児が母親か乳母かを求めて泣き喚く（わめ）のと同じだ。彼は踊りもみごとである。そのさまたるや、ナイレが鉄棒で打ち鳴らすその音（ね）に合わせ、四肢すべてを動かし、胴を揺すり、頭をくねくね動かして、まるでみずからに向かって打ち鳴らされる音が愉快でならぬ、と言わんばかりだ。このゾウは、少々毛色の変った動きも演じる。それは、ただ一本の手〔前肢〕で拍子をとつつ地面を叩くというものだ。鉄棒を打ち鳴らす音に調子を合わせ、少しもステップを誤ることはない。このときも、胴や頭を揺さぶり、踊りの真似事をする。